

ISBJØRNE PÅ IKAPYNT

Af geolog Ager Bethelsen (1957)

Den kom luntende sydpå inde på sandstranden ved foden af den lave senglaciale terrasse i bugten nord for Ikapynt. Det var en ung han på godt 300 kg. Den ville snart kunne lugte min fært, for jeg var om formiddagen vandret nordpå langs stranden og var for knapt en time siden vendt om for at nå tilbage til lejren på Ikapynt, hvor Quarto, lods båden fra Ivigtut, samlede mig op klokken to, så jeg kunne nå at få bad og blive klædt om, inden Sussi og jeg skulle til middag hos admiral Larsen i Grønnedal. Yletyinen, den ældste af de to finske geologer, som jeg lå i lejr med, tog også med til Ivigtut, mens Keto, den yngste, foretrak at blive i lejren.

Sussi havde mange gange spurgt om, hvad jeg ville stille op, hvis jeg mødte en isbjørn. Jeg havde hver gang slået det hen og sagt, at det kun hændte hvert femte eller syvende år, at en isbjørn forvildede sig så langt op ad Vestkysten som blind passager på en isflage. Det skete mest i forsommeren, hvor Irmingerstrømmen førte storisen fra Nordøstgrønland sydpå gennem Danmarksstrædet og rundt om Kap Farvel.

Alligevel blev der berettet de mest utrolige isbjørnehistorier i Ivigtut. Om hvordan en bjørn var vandret forblindet omkring i Arbejderbyen. Den havde uden for kantinen stukket hovedet så langt ned i en smørdrittel, at tøndens sad fast. Af samme grund så den aldrig sin banemand, da et velrettet riffelskud dræbte den. Isbjørne var fredede i Østgrønland, men måtte godt skydes på Vestkysten. GGU's materielmester H.V. Nielsen, oftest kaldt H.V., som havde en fortid som fangstmand i Nordøstgrønland, hævdede at i Østgrønland var det kun én ud af ti isbjørne, som ville angribe mennesker. "De er dog ikke nummererede", tilføjede han, "heller ikke på Vestkysten, og her er de ni ud af ti dødsensfarlige, for de er meget sultne efter sejlturen rundt om Kap Farvel på en isflage". Mens vi boede i Ivigtut, blev en kvinde, der i Nanortalik var gået ud for at samle tørv, også angrebet og dræbt af en bjørn.

Det var yderst sjældent, at isbjørne nåede nord for Frederikshåb Isblink. Men det kunne ske, tilmed helt ind i bunden af Søndre Strømfjord, langt nord for Godthåb (Nuuk). Her hørte en amerikansk soldat, der til fods fulgte landevejen fra havnen op mod basen, sagte skridt og pusten bag sig. Og da han vendte sig, stod der en isbjørn på bagbenene klar til angreb. Heldigvis var soldaten trænet i nærkamp. Ellers havde denne historie ikke kunnet fortælles. Han greb et af de lange og tunge jernspyd, som tjente til at vise, hvor vejen gik om vinteren, og jog det i bjørnen, inden den nåede at knække halsen på ham med et slag af forlabben.

Det var Steen, der først fik øje på isbjørnen inde på stranden. Han havde fået lov til at sejle med Quarto på turen til Ikapynt, hvor jeg skulle hentes. Der gik en isbjørn langs kysten. Quartos skipper, Marstal, sejlede båden så tæt på land, at kølen skurrede mod sandbunden, hvorpå han greb sin gamle

Remingtonriffel, der skulle lades efter hvert skud. Bølgerne var langt fra store, men de fik alligevel båden til at vrikke på kølen, så Marstal havde svært ved at holde sigtet.

Det første skud var en forbier, men det næste ramte bjørnen i skulderen og fik dyret til at rejse sig på bagbenene og fnyse arrigt. De næste skud ramte ikke, selv om den stod mindre end 15 meter fra os. Så gik den ned på fire og humpede op over strandvoldene og terrasseskrænten for at forsvinde af syne. "Giv mig riflen og resten af patronerne og sæt mig i land", sagde jeg i min ungdoms overmod. Den finske geolog Veio Yletyinen var endnu mere modig, for han fulgte med i land uden gevær. Nok ikke fordi han havde ubegrænset tillid til mine evner som skytte, snarere fordi han som finne var vant til at omgås bjørne, dog kun brune bjørne, som hvad farlighed angår ikke kan sammenlignes med isbjørne.

Da jeg stak næsen og riflen op over terrassekanten, fik jeg hurtigt øje på bjørnen. Den var på vej op i en slugt, og jeg fulgte forsigtigt efter den, mavede mig frem, som jeg havde lært det som rekrut, og skjulte mig ind imellem bag en stenblok - med Yletyinen få meter bag mig. Men da bjørnen forsvandt i en tågebanke, som trak ned gennem dalen, svandt overmodet og besindelsen tog overhånd. Vi returnerede langsomt baglæns. At jage en anskudt isbjørn i tåge ville være vanvid.

Igen ombord på Quarto sejlede vi tilbage til lejren og samlede Keto op, inden kursen blev sat mod Ivigtut. Det havde været en enorm oplevelse for Steen. Jeg var mest optaget af, hvordan jeg kunne slippe godt fra at fortælle Sussi om episoden uden at gøre hende alt for bekymret. Da vi tog af sted, havde hun spurgt, hvad jeg ville gøre, hvis jeg traf en isbjørn. "Åh jeg smider et rugbrød hen til den og spæner", havde jeg svaret.

Problemet løste sig selv. Marstal, skipperen på Quarto, havde over radioen meddelt telegrafstationen i Ivigtut, at vi var blevet forsinkede og hvorfor, og nyheden spredtes hurtigt med kamikposten. Da vi nåede frem, var et jagthold parat til at sejle tilbage mod Ikapynt. Jægerne vendte dog tilbage med uforrettet sag, efter de havde sat de to finske geologer af i deres lejr, udstyret med et par geværer. Tågen og tiltagende mørke stoppede jagten samme aften. Imens var admiralens middag i Grønnedal begyndt. Sussis bordherre var en både begavet og kultiveret oberstløjtnant, som hun kendte fra sit arbejde i flyverstabten i Vedbæk; jeg konverserede en kaptajnsfrue, som undrede sig over, at jeg havde så rene negle, når jeg ligesom prinsesse Margrethe elskede at grave i jorden. Hun havde absolut sex appeal og dansede meget tæt, blev da også senere indvalgt i Folketinget. Jeg var dog mere optaget af gensynet med min gamle ekspeditionschef, Carl Krebs, som var iført overlægeuniform og til admiralens store ærgrelse bar de fleste og mest velfortjente ordener og dekorationer. Det generede også admiralen, at han som jæger heller ikke kunne hamle op med overlægen. Kom han selv hjem med én rype, havde Krebs fire i jagttasken.

Derfor blev Krebs ikke inviteret med, da Admiralen - efter at have budt selskabet farvel - i spidsen for et hold officerer i nattens mulm og mørke

sejlede mod Ikapynt i en patruljebåd. Før de nåede frem, havde de finske geologer lokaliseret den sårede og udmattede isbjørn på en fjeldryg et par hundrede meter over lejren, men de lod den sove videre. Kort efter dukkede en motorbåd fra den danske marine op ud for pynten. Isbjørnen sov stadig og drømte om fede sæler, da den uniformerede eksekutionspeloton fra Grønnedal nedlagde den med fire riffelskud. Den vejede ca. 300 kilo og var en han.

En kort notits i Berlingske Tidende fra d. 30. maj 1957 beretter om denne isbjørnejagt, men der står ikke noget om jagteventyrets uventede efterspil, der kulminerede med midlertidig afbrydelse af de diplomatiske forbindelser mellem Ivigtut og Grønnedal. Sagen var den, at jagtbyttet blev hjemført til Grønnedal, hvor admiralen havde planer om, at skindet og et sølvskilt med hans navn indgraveret skulle smykke væggen i officersmessen.

Det blev der dog ikke noget af. Ivigtutterne hævdede, at det var gammel skik og brug, at den person der først får øje på bjørnen, får en kindtand, og at den der rammer den med den første kugle, får skindet. Den, som dræber bjørnen, får kødet. Det anvendes i Østgrønland til hundefoder.

Notits i Berlingske Tidende 30. maj 1957.

Striden nabobyerne imellem eskalerede og blev til sidst indanket for landshøvdingen, dvs. politimesteren i Godthåb. Han resolverede, at grønlandsk skik og brug både gælder i Øst- og Vestgrønland. Steen fik hjørnetanden og skipper Marstal skindet. Så vidt jeg husker, gav admiralen afkald på kødet. Det må også berettes, at Marstal, som anskød isbjørnen, senere undskyldte sig med, at sigtekornet på hans Remingtonriffel havde forskubbet sig, så den ramte mindst én meter for højt på 10 meters afstand. Det var hverken han eller jeg klar over, da jeg lånte geværet med i land. Nåh ja, tænkte jeg, så havde vores materielmester ret. Han holdt som gammel fangstmand på, at man aldrig skal begynde at skyde på en isbjørn, hvis den er længere væk end fem-seks meter. Han tilføjede dog også: "Men du skal endelig skyde, inden den er tre meter fra dig, ellers når du det ikke". Slaget af en bjørnelab er dræbende.

Da GGU's 1957-feltsæson skulle begynde sidst i juni, lå storisen stadig tæt langs kysten, og muligheden for at der igen kunne dukke en isbjørn op, kunne

ikke udelukkes. Det blev derfor besluttet, at geologholdene skulle udstyres med kraftige håndvåben. I det nærliggende udsted Arsuk indhandlede jeg i butikken et halvt dusin bagladerifler fra attenhundrede og hvidkål. Dette arsenal blev senere suppleret med tre langløbende 9 mm Parabellum-pistoler. Der blev aldrig skudt nogen isbjørne med disse våben, men GGU's geologer fik nogle år senere gentagne besøg af politiet og alle, der havde været i nærheden af skydevåben blev afhørt, fordi et mystisk, motivløst mord i en fredelig villa i Højbjerg ved Århus var blevet begået med en Parabellum-pistol. Jeg slap for at blive forhørt, da jeg på det tidspunkt havde forladt GGU og var flyttet til Risskov. Mordet er aldrig blevet opklaret.

Mødet med isbjørnen ved Ikapynten gjorde så stort et indtryk på mig, at jeg, da jeg tre år senere i 1960 lå i lejr nord for Arsuk-bræen og tæt ved Indlandsisen, i modsætning til min assistent havde svært ved at falde i søvn efter at være krøbet i soveposen. Frygten for, at en sulten isbjørn skulle lugte menneskekød og slå teltet omkuld, plagede mig endnu.

En nat vågnede jeg ved, at der gik 'nogen' uden for teltet, som var rejst ovenpå løst liggende flade skifersten. Jeg kunne tydeligt høre stenene vippe og støde mod hinanden, når der blev trådt på dem. Min assistent, som kun havde truffet isbjørne i Zoologisk Have, tog det roligt. "Det er nok en ræv, sov bare videre", mumlede han og vendte sig om på siden.

Men da lyden udenfor tog til og kom helt tæt på, blev det mig for meget. Det lød grangiveligt som et stort tungt dyr. "Bæstet skal ikke få mig uden modstand", tænkte jeg, greb brødkniven og flåede hægterne i teltåbningen op: Tableau!

Alt hvad jeg så i den lyse sommernat var en snehare, der flygtede op over den nærmeste fjeldkam.

CASTOR OG POLLUX

Siden mit første mislykkede forsøg på at flyve ved egen kraft fra tørveskurets tagpaptag, har jeg næret dyb respekt for tyngdekraften. Den kan man ikke uddrage sig, selv om man et kort øjeblik får en fornemmelse af at svæve, når man efter en lang opstigning befrier sig for 35 kilo overvægt ved at tage rygsækken af.

Bell-helikopteren Castor, der ligesom dens "tvillingebror" Pollux blev anskaffet af GGU i 1958, ses her på vej til Ivigtut over Qôrnoq fjorden. I baggrunden ses Nordre og Søndre Qôrnoq Bræ og Indlandsisen. Fotograferet fra Pollux af Knud Ellitsgaard-Rasnussen.

I 1958 gjorde GGU's to Bell-helikoptere, Castor og Pollux, dog næsten drømmen om at svæve til virkelighed. De var indrettet til at lande på land,

havde landingsstel med to lange meder af kraftige metalrør. Mens vi var i luften, præsterede jeg i min ungdoms overmod at kravle ud af kabinen og stå på den ene mede, mens jeg med venstre hånd fik lukket døren efter mig udefra. Med hammeren i højre hånd gjorde mig så parat til, så snart fik manøvreret tæt nok på, at hoppe over på en klippehylde i en stejlvæg. Han måtte holde helikopteren svævende skråt i luften, for at rotoren ikke skulle ramme væggen over hylden. Det, der fik mig til at hoppe, var irgrønne forvitringsskorper af malakit, som afslørede en kobbermineralisering inde i væggen.

Trods vindpresset fra rotoren var det for så vidt enkelt nok at 'stå af' på den måde. Det viste sig at være sværere at komme ombord igen, da jeg havde taget de ønskede prøver og stoppet dem i jakkelommen. Stejlvæggen gik ret ned i fjorden godt halvtreds meter længere nede, så det gjaldt om ikke at træde ved siden af eller glide på det runde metalrør og at få lukket døren til kabinen op. Jeg må tilstå, at piloten Bent og jeg ikke gentog dette eksperiment. Ingen af os var uddannet til at lege *stuntmen*.

Vi havde base på N.V. Ussing, som lå for anker i en naturhavn i en munding af Sermiligarssuk-fjorden. Hver dag tvang lave tågebanks os til at flyve ud over havet i få meters højde, indtil der kom hul i tågen, så vi kunne stige op og flyve tilbage oven over tågebanken og rekognoscere i det skyfri indland. Bent var klog nok til at nægte at gå direkte op gennem tågen, selv om jeg holdt min hammer i enden af skaftet, så tyngdekraften fik hammerhovedet til at simulere en kunstig horisont.

For at udvide vores aktionsradius havde Ussing sat et par benzintromler af i Frederikshåb, men for at komme dertil måtte vi igen flyve under tågen, som lå tæt om fjeldtoppene. Jeg brugte et 20.000-kort til at navigere os gennem dalene, og efter at have forskrækket en grønlandskvinde, som i tågedisen virkede mindst fire meter høj, da hun rejste sig, nåede vi frem til kolonien. Her fløj Bent under telegrafantennen, men prøvede dog ikke på at score mål, da vi landede på fodboldbanen for at tanke op. Da vi skulle tilbage til N.V. Ussing, fløj vi ud over Davis Strædet og sydpå. Dykkede så ned under tågebanken i få meters højde over havet og ventede spændt på den første landkending.

"Halvfems grader styrbord", brølede jeg til Bent, da det første land dukkede op under tågen. Jeg genkendte med ét en diabasgang, som jeg vidste, gik i N-S, og den fortalte mig, at vi var på gal kurs. Var vi fortsat ligeud, ville vi med garanti være fløjet direkte ind i en stejlvæg. Denne gang gik det godt. Det er en stor fordel at kunne landkortet udenad.

Men overmod står for fald. Helikopterne var opkaldt efter de latinske navne til Kastor og Polydeukes i den oldgræske mytologiske gudeverden. De var født af Leda, men efter nogle sagnkredse var de ikke begge guddommelige og udødelige, kun Polydeukes, som var søn af Zeus, guden over alle guder. Da Kastor, som var kun kongesøn, gik hen og blev slået ihjel i kamp, sørgede den almægtige Zeus på Polydeukes forbøn for, at de ikke blev adskilt. Han tillod, at de fortsat levede sammen, men nu skiftevis i underverdenen og i himlen. Man skulle tro, at de gamle lakedaimoniske gudesagn om de to brødre var profetiske, og at de også kom til at bestemme de to helikopteres skæbne. Den

dag, det skete, var jeg fløjet med helikopterne til Narsarsuaq, hvor jeg betjente GGUs radiosender Gardar.

Krasser var netop lettet med Pollux for at sætte en geolog og arkæologen magister Vebæk over fjorden til Qassiarsuk, da der pludselig blev røre på basen.

Piloten Bent og mekanikeren Mik, som noget forinden var fløjet afsted med Castor med to geologer, kom under høje råb løbende ned ad fjeldet bag basen. Bent med et blødende sår i panden. Jeg kaldte straks Krasser over radioen og bad ham straks vende om og komme tilbage til basen. Da de to passagerer var blevet sat af her, fløj Krasser op til ulykkesstedet med Mik og mig.

På vej op gennem en kløft var Castor blevet taget af en nedvind, havde tabt højde og var kommet så tæt på den ene væg, at rotoren splintredes.

Helikopteren var styrtet ned og kom i brand, antændt af den løbske motor. Geologassistenten var ligesom Mik sluppet med forskrækkelsen, men den sydafrikanske geolog, John Ferguson, som havde siddet bakerst op mod benzintanken og ikke havde haft flyvehjelm på, var blevet slået bevidstløs ved styrtet og blev overhældt med brændende benzin. Mik fik ham dog hurtigt fri af sikkerhedsbæltet og slæbt ud til elven tæt ved og slukket ilden i hans tøj. Havde han ikke stukket en morfinsprøjte fra redningstasken gennem Johns forbrændte bukseben, ville John være gået i chok og havde næppe overlevet ulykken.

Der blev ikke meget tilbage af Castor. Rester fra den revnede plastikboble, som Bent var kravlet ud gennem, lå der endnu. Mederne og motorblokken var ikke brændt, men varmeudviklingen havde været så kraftig, at skrogets aluminiumsplader var smeltet og nu lå spredt omkring som størknede dråber. Krasser handlede hurtigt og professionelt. Han satte mig tilbage til radioen og fortsatte så med John Ferguson i retning mod Julianehåb. Jeg gik inde på nød- og kaldebølgen 2182 og varskoede telegrafstationen i Julianehåb om, at hospitalet skulle være parat til at modtage en patient med trejegradsforbrændinger.

Efter ulykken fik jeg flyvelejlighed til Grønnedal med en Catalina, som landede mellem isskoserne i fjorden ud for marinestationen. Jeg kom tilbage til Ivigtut i bil. Få dage senere fløj Krasser og Mik Pollux solo til Ivigtut, så vi kunne gå i gang med at underrette geologholdene om, hvad der var hændt.

Ikke nogen fornøjelsestur.

Det var nær gået galt, da vi prøvede at lette fra hold nr. to, som havde rejst deres lejr i en sænkning, hvor der ikke rørte sig en vind og lå enkelte store klippeblokke. Der var ikke vind nok til at maskinen både kunne lette og accelerere. Det lykkedes heldigvis Krasser at sætte maskinen ned igen uden at rotoren ramte en klippeblok. Så blev Mik sat af og jeg fløjet op til en fjeldtop i nærheden, for igen at blive taget ombord efter at Mik var hentet. På toppen var der luft nok under rotoren til, at Pollux både kunne lette og få hastigheden op med os alle tre ombord.

Selv om overguden Zeus tilsyneladende holdt hånden over dem, der fløj med Pollux, var noget af glæden ved at flyve som en fri fugl forsvundet.